

Prisebnost : božićna fotografija spašava obitelj

Gavra i Irena Mandil poziraju pored božićnog drvca u studiju svoga oca, rujan 1940.

Ova fotografija služila je kao reklama u studiju njihova oca u vrijeme Božića. Kao Židovi, Mandilovi nisu slavili Božić. Fotografija je spasila život obitelji tijekom provjere putnih isprava. Kad su bježali na jug iz Beograda, njemački oficir posumnjao je da su Židovi s krivotvorenim ispravama. Nakon što je vidio fotografiju, uvjerio se da su Mandilovi uistinu kršćanska obitelj.

Uz odobrenje Memorijalnog muzeja holokausta SAD-a, Washington DC, fotografija 08212

Iz zatvora u Prištini do Albanije

U Albaniji, koja je u to vrijeme bila pod talijanskom vlašću, Mandilovi su se prvo smjestiti u mjestu Kavajë.

U lipnju 1942. na inicijativu i uz vodstvo mog oca te pomoć Talijana zaduženih za logor, ali bez znanja Nijemaca i suprotno njihovim nalogima, grupa od 12 Židova je protjerana u Albaniju koja je također bila pod talijanskom okupacijom... U Albaniji su židovske obitelji iz Jugoslavije bile raseljene po raznim gradovima. Bili su dužni svaki dan se javljati nadležnim vlastima, ali postojala je relativna sloboda kretanja unutar grada (...). Tako smo živjeli relativno udobno sve dok Italija nije kapitulirala sredinom drugog svjetskog rata u jesen 1943.

Pismo Gavre Mandila Yad Vashemu (1987.)

Yad Vashem, Odjel za pravednike među narodima, M.31/3768

Njemačka okupacija Beograda 1941.

Iznenadena njemačkom okupacijom Beograda Mandilovi su odlučili pobjeći iz Jugoslavije. Gavra Mandil tada nije navršio niti pet godina.

Dana 6. travnja 1941. bila je nedjelja, a mi smo išli iz Novog Sada u Beograd u posjet baki i tetama. Tamo nas je zateklo bombardiranje Beograda i napad na Jugoslaviju. (...) Došli smo (...) samo s odjećom koju smo imali na sebi. Sljedeći dan htjeli smo se vratiti kući, ali nismo mogli zbog bombardiranja, pa smo morali čekati pet godina na povratak u Novi Sad.

Gavrin otac Moše Mandil odlučio je ne poslušati naredbu Nijemaca da se registriraju već je umjesto toga počeo planirati bijeg obitelji.

Moji roditelji su počeli rješavati svoje isprave kad su Nijemci naložili da se svi moraju javiti na određeno mjesto u određeno vrijeme (...) radi deportacije u radni logor u Njemačku.

Mnogi Židovi su tada rekli: U redu, radit ćemo u logoru, a kad rat završi, vratit ćemo se kući. (...) Moj otac je uistinu bio fantastičan i rekao je: Ne, dosta mi je toga. (...) Tko god bude deportiran nikad se neće vratiti. (...) A tada je na snazi bio zakon: tko god se nije prijavio, a bio je uhićen, smaknut je sa cijelom obitelji. Čak mu je i baka tada rekla: Slušaj, nisi sam, imaš suprugu i dvoje djece, ne možeš sam donositi takve ideološke odluke radi cijele obitelji! Ali on je bio odlučan.

Iz svjedočenja Gavre Mandila

Arhiv Yad Vashema 03.11543, vrpca br. VT-2652, str. 6. i 8. (hebrejski)

Članovi obitelji Mandil (lijevo, na balkonu) u Kavaji u Albaniji, gdje su živjeli s još četiri židovske imigrantske obitelji, svibanj 1942. Fotografiju je snimio Moše Mandil.

Uz odobrenje Memorijalnog muzeja holokausta SAD-a, Washington DC, fotografija 24721

Dijete postaje zatvorenik

Mandilovi su uspjeli pobjeći iz Beograda koji je bio pod njemačkom okupacijom na Kosovo koje je tada bilo pod talijanskom vlašću. U Prištini su židovske izbjeglice prvo okupili u zgradu škole, ali su kasnije odvedene u zatvor.

Doveli su nas s jednog kraja grada, iz školske zgrade, u drugi kraj grada, u zatvor. (...) Okružili su nas čuvari s oružjem (...). Ljudi koji su nas čuvali bili su Talijani i Kosovari. Hodali smo ulicama grada. Čuli smo razne povike s pločnika (...) od ohrabrivanja i pljeska do pljuvanja i antisemitskih pokliča. (...) Mene kao dijete to nije osobito impresioniralo i to je zapanjujuće, ali činjenica jest da me to sve nije uopće uznemirilo. Više me smetao umor zbog dugog hoda i bol koju sam osjećao od hodanja. (...) Potom smo stigli u Prištinski zatvor – veliku zgradu s debelim zidovima.

Iz svjedočenja Gavre Mandila
Arhiv Yad Vashema 03.11543, vrpca br. VT-2652, str. 13f. (hebrejski)

Skrivanje kod obitelji Veseli, Krujë

Četiri člana obitelji Mandil i još tri rođaka skrivaju se u domu obitelji Veseli.

Došli smo. Refikova obitelj živjela je u toj kući: njegova majka, njegove sestre i braća – mlađi i stariji od Refika, zatim je tu bio i Refikov djed, starac kojeg smo se jako bojali jer je imao bijele obrve. Sjedio je nasred kuće i svima naređivao što trebaju raditi. (...) Odrasli su bili u kući tijekom dana. Ponekad su otac i Josef noću išli van u dvorište na svježi zrak. (...) Beba i ja motali smo se među mlađom djecom obitelji (...) – 15-oro ili 13-oro ili 18-oro djece – dvoje više ne privlači pažnju. Tako da smo Beba i ja u stvari bili slobodni i mogli smo raditi što smo htjeli cijeli dan.

Iz svjedočenja Gavre Mandila

Arhiv Yad Vashema 03.11543, vrpca br. VT-2652, str. 30. (hebrejski)

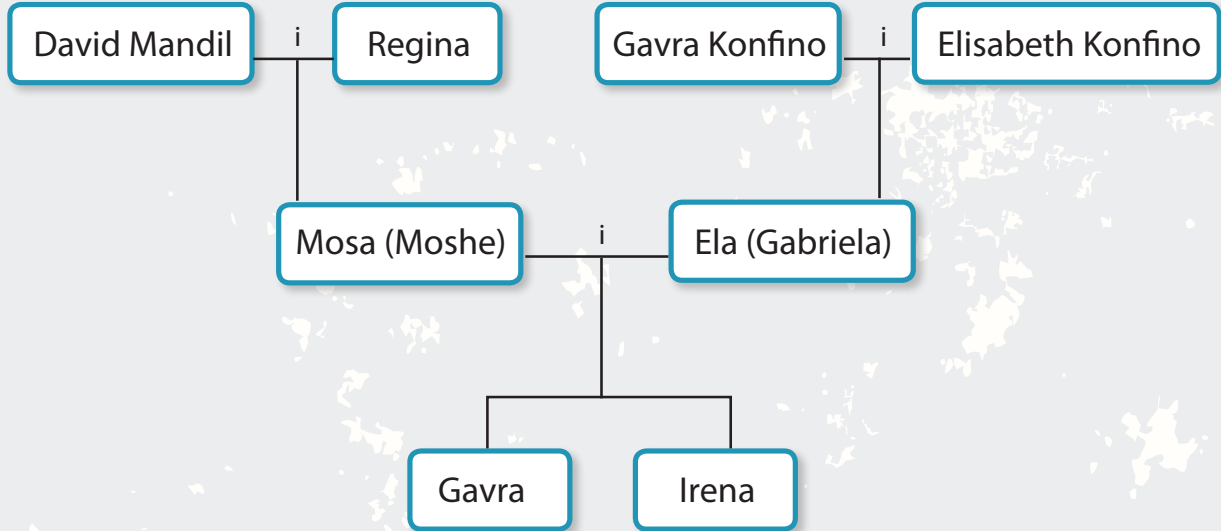

Refik Veseli (desno) igra se s Irenom i Gavrom Mandilom na snijegu u vrijeme kad ih je skrivao u domu svojih roditelja u mjestu Krujë.

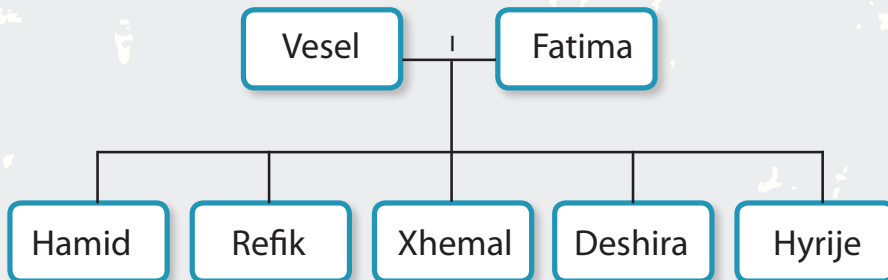
Uz odobrenje Memorijalnog muzeja holokausta SAD-a, Washington DC, fotografija 08215

OBITELJSKO STABLO

Obitelj Mandil

Obitelj Veseli

Dominacija nacista u Europi 1938.-1942.

